

en castellà, *alfalfa*, des del *Glosario de Palacio* de c. 1400, potser ja abans (si és atendible una dada assenyalada per Pottier, *BHisp.* LVIII, 356, ja en un doc. murcià de 1290); per a variants americanes, etc., veg. el *DCEC*. A la llengua de l'Oest a penes va arribar a entrar, si bé potser remuntà des dels moros de Portugal, amb caràcter vacillant, car s'assenyala un gall *alforja*;⁴ però el port. *alfarfa* no hi té res a veure, car és l'espart [1253], de l'àr. *bálfa* (avui prov. *aufo*), encara que molts els hagin confosos (Engelmann en el gloss. de Dozy, i cf. C. Michaëlis, *RLus.* XIII, 430-1).

L'original del nostre nom en àrab és un mot estrany a l'àrab antic i poc conegut en la llengua general: es comprèn que després de propagar-se molt, durant una època, portat per corrents populars i comercials, més tard decaigué en l'ús comú i avui ha quedat en els hereus hispànics de l'àrab magrebí; i en àrab, no gaire més que en parlars apartats, sobretot en terres africanes de l'interior. Per això en àrab a penes es documenta més que en algunes fonts lexicogràfiques modernes, d'Orient (*fisfisa* i *fisfisa* en el *Tâğğ al-carûs*, i Freytag) i dialectals magrebines, i sobretot en fonts hispàniques: *fâsfaşa* en el nostre *RMa.* i en *PAlc.*, i *fisfisa* en Abenalbéitar († 1248), que va anar a viure a Orient però havia nascut a Màlaga, i que ja fa constar que és un nom d'origen persa. Aquesta forma plena es registra encara com a algeriana (no consta amb quines vocals, en Beaussier) però ja no és coneguda en el Marroc (Lerchundi). En canvi es conserven, en zones reculades, formes de sillabeig més alterat: Prax, que recollí dades en la zona interior intermèdia entre Algèria i Tunísia, hi va sentir *fşşfaşa* i una forma més simplificada, *fâşşa*, està més estesa, car Prax la recollí a Tuggurt (uns 600 o 700 km. al SE. d'Alger, Beaussier), fou ja anotada a principi del S. XVI per Lleó l'Africà (que descriu sobretot el Sudan), i també la registraren l'egipci Boqtor i Lerchundi al Marroc (*fezza*) i a Síria (*fûşşeh*).

Si la diversitat de formes en àrab, i la manca d'una arrel aràbiga que les expliqui, ens creen un problema, almenys és clar l'origen últim del mot. L'origen persa indicat per Abenalbéitar i confirmat per Nöldeke, *ZDMG* XXXII, 408, és segur i clar: allí en la llengua moderna es vocalitza diversament *aspist*, *ispist*, *uspust* 'alfals' (des del persa, transmès al balutxi, *aspust*), però ja s'hi documenta des d'abans de la conquesta islàmica, en el pelví *aspast* id. (McKenzie, no Nyberg); i, com han indicat diversos iranistes (Horn, *Grundriss d. pers. Etym.*, § 79, amb biblgr.), la seva formació, com a compost de mots de ben coneguda ascendència indoeuropea, és transparent: persa ant. *aspa* 'cavall' (= ll. *equus*, avè. *aspa*) + l'arrel *ad-* 'menjar' (= ll. *edere*, angl. *eat*, amb ED-TO- > *asta*), com si diguéssim 'pinso de cavall' (paral·lelment en gòtic es formà *aihwa-tundi*). Hi ha una forma persa arabitzada *'isfist* (la que dona Abenalbéitar com a ètmon).

Hom troba poc clar que en lloc de *isfis* en àrab es vagi fer *fisfis*. Pensem si es tracta d'una geminació per arribar a una estructura radical no gens rara en les

llengües semítiques, i de fet per aquí deu estar la raó, car Hess (*l. c.*) ens informa que, en llengua siríaca, al costat de *aspestâ*, aquest manlleu irani apareix també en la forma *pespestâ*. Aquesta explicació de l'origen del mot, i aquesta procedència asiàtica, aclareixen bastant les incògnites que ens deixaven els fets aràbics. És sabut que l'altre nom de l'alfals i la seva varietat *melga*, en ll. HERBA MEDICA (~ MELICA), també duu la memòria d'haver estat importat de les terres del Nord de l'Iran, la Mèdia: terres més verdes i pràticoles que les d'Àrabia, Síria i Egipte. En repetir-se el cas amb el nom irani meridional, els puristes àrabs rebutjaren el terme, que no fou admès per tant en la llengua comuna; entre el poble tampoc l'ús del farratge exòtic no degué consolidar-se pertot, però propagat per caravanes circulà àmpliament el seu nom; la seva estructura confirmava l'atmosfera forastera que respirava i els parlars aràbics locals l'adaptaren en formes diverses, i fou a la Península on s'aferma més el conreu del farratge, d'acord amb les condicions agrícoles més semblants a les de la Mèdia i per tant l'ús de la planta com a pinso, i en conseqüència quedà més fixat l'ús del mot.

No és inversemblant que en entrar en semític es creessin tot seguit dues formes aràbigues *fâsfaşa*⁴ (o amb vocalisme *i*, adaptació divergent de la *â* o *ê* ultraoberta del persa) i d'altra banda **fâşfaş*, nomen unitatis i nom col·lectiu respectivament, potser fins i tot és que en aquella la *-t* de l'irani fou presa per una varietat del *ta* marbuta (després caduc); a d'altres alteracions locals s'hi pogué arribar en forma semblant a com es transformaren alguns altres noms de planta d'estructura reduplicada, com cast. *azuşaişa* < ar. *az-şufâşaf*. Una explicació raonable de les formes romàniques era partint del suposat col·lectiu **fâşfaş* admetent una dissimilació de les dues *şş* en *-s* (> *al-fâşfas*, una mica com *escopir* de EX-CONSPUERE, port. *cuspir*), i llavors, presa la *-s* final per la del plural, creació del singular *alfalfa* castellà; realment cap això apunta la forma *alfâlfeç* del català i l'aragonès medievals. El català *alfals* (de primer, com hem vist, *alfalç*) es fa difícil de decidir si resulta d'una contracció d'aquest *alfâlfeç* (en veritat contracció no gaire fàcil de justificar en fonètica històrica), o bé si es passà des d'un **alfâlç*, més semblant al castellà, a *alfals* per un fenomen com el de *matalàs* per l'antic *matalaç*; cal advertir, però, que els qui han parlat d'un cat. **alfâlç* com d'una forma coneguda (Steiger, Bertoldi) ho fan sense fonament, copiant-se els uns dels altres, d'una forma merament suposada o bé confosa amb la castellana (només una variant castellana *alfâlfe*, que sembla van usar Cienfuegos 1627, citat per M. Colmeiro, i potser algun aragonès).

Els detalls de la forma catalano-aragonesa resten, doncs, subjectes a força dubtes. I encara més perquè, donada l'ascendència llunyana, s'ha de posar en examen encara una tercera possibilitat: també podria ser, vista la diversitat de formes aràbigues, que una de més semblant a l'original irani fos carretejada fins a Occident, i que un **aşfaş* semblant a l'*aspest* (> *asfes* ~